

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

Η ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΟΥ Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ

Ενότητα 11: Ερωτήσεις Αυτοαξιολόγησης

Κατερίνα Κωστίου

Τμήμα Φιλολογίας

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά μαθήματα **ΠΠ**

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 1

Ερώτηση 1: Τι είδους προσώπεια συγκροτεί ο Καβάφης στα ποιήματά του και με ποιο στόχο; Αναφέρατε παραδείγματα.

Ερώτηση 2: Πώς λειτουργεί η καβαφική ειρωνεία;

Ερώτηση 3: Πώς υπηρετείται η αυτοαναφορικότητα στην ποίηση του Καβάφη;

Ερώτηση 4: Αναφέρατε δύο αξίες στις οποίες ο ποιητής πιστεύει με τρόπο απόλυτο.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 1

Ερώτηση 1: Τι είδους προσωπεία συγκροτεί ο Καβάφης στα ποιήματά του και με ποιο στόχο; Αναφέρατε παραδείγματα.

Αφηγηματικά/δραματικά, ή και τα δύο. Συνήθως πλασματικά (Μυρτίας, Αιμιλιανός Μονάη), αλλά και με βάση αγνοημένα ιστορικά πρόσωπα (Οροφέρνης, Καισαρίων), στα οποία αναθέτει έναν ρόλο, τα τοποθετεί σε έναν συγκεκριμένο χώρο και χρόνο και αναδεικνύει τις συγκρούσεις, εσωτερικές ή/και εξωτερικές, καθιστώντας την ποίησή του πολυφωνική.

Ερώτηση 2: Πώς λειτουργεί η καβαφική ειρωνεία;

Ο Καβάφης πλέκει μέσα στο ίδιο ποίημα διαφορετικές, πολλές φορές αντιθετικές, απόψεις, αποστασιοποιείται και αφήνει τον αναγνώστη να αποφασίσει για το σωστό ή το λάθος. Πολλές φορές οι πρωταγωνιστές των ποιημάτων του γίνονται θύματα ειρωνείας επειδή φαίνεται ότι δεν έχουν συνείδηση ούτε της ανθρώπινης μοίρας ούτε της πορείας της Ιστορίας. Η ιδιοτυπία της καβαφικής ειρωνείας έγκειται στη σύντηξη λεκτικής ειρωνείας και ειρωνείας των καταστάσεων. Οι αγαπημένες του τεχνικές είναι η αμφισημία, η ειρωνική χρήση της στιχουργίας, η μείξη διαφόρων λεκτικών επιπέδων και η συγκρότηση αφηγηματικών ή/και δραματικών προσωπειών. Η καβαφική ειρωνεία διαστέλλει τον λόγο και συχνά κυκλοφορεί ανάμεσα στα ποιήματα.

Ερώτηση 3: Πώς υπηρετείται η αυτοαναφορικότητα στην ποίηση του Καβάφη;

Ένα μεγάλο μέρος των ποιημάτων του Καβάφη είναι ποιήματα ποιητικής μέσω των οποίων πετυχαίνεται μεγάλος βαθμός αυτοαναφορικότητας. Συνήθως είναι ποιήματα στα οποία πρωταγωνιστεί ένας καλλιτέχνης (ποιητής, ζωγράφος, γλύπτης κ.ά.), ο οποίος θέτει ποικίλα ζητήματα τα οποία σχετίζονται με την τέχνη. Με τον τρόπο αυτό ο Καβάφης εκθέτει τις απόψεις του και την αγωνία του για την δική του τέχνη.

Ερώτηση 4: Αναφέρατε δύο αξίες στις οποίες ο ποιητής πιστεύει με τρόπο απόλυτο.

Απέναντι στη φθορά και την πτώση ο Καβάφης έχει να αντιτάξει δύο αδιάσειστες και απόλυτες στην ποίησή του αξίες: το Κάλλος (που συνδέεται με τη Νεότητα και τον Έρωτα) και την Ελληνική γλώσσα (ως τη βασικότερη έκφανση του Ελληνισμού). Αυτές οι δύο έννοιες παίζουν καθοριστικό ρόλο στον προσδιορισμό της ταυτότητας των ποιητικών του προσωπειών.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 2

Ερώτηση 1: Στο ποίημα «Ζωγραφισμένα» σχολιάστε την πρόταξη της λέξης «εργασία» στον πρώτο στίχο.

Ερώτηση 2: Πώς λειτουργεί η φύση σε σχέση με την καλλιτεχνική έμπνευση; Σχολιάστε τη λειτουργία της στο ποίημα «Ζωγραφισμένα» σε σχέση με το ποίημα «Θάλασσα του πρωιού».

Ερώτηση 3: Εντοπίστε έναν ειρωνικό τόπο στο ποίημα «Ζωγραφισμένα».

Ερώτηση 4: Ποιο είναι το θέμα του ποιήματος «Του πλοίου»;

Ερώτηση 5: Σχολιάστε τη λειτουργία των στίχων 9 και 10 στο ποίημα «Του πλοίου».

Ερώτηση 6: Πώς λειτουργεί ο τίτλος του ποιήματος «Του πλοίου» σε σχέση με τον προηγούμενο τίτλο;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 2

Ερώτηση 1: Στο ποίημα «Ζωγραφισμένα» σχολιάστε την πρόταση της λέξης «εργασία» στον πρώτο στίχο.

Η πρόταση της λέξης «εργασία» στον πρώτο στίχο, εκτός του ότι δίνει έναν τόνο επισημότητας, δεν αφήνει καμιά αμφιβολία για τον επαγγελματισμό του προσωπείου και τη σοβαρή σχέση με την τέχνη του. Η δήλωση αυτή είναι απαραίτητη και προφυλάσσει τον καλλιτέχνη από τυχόν λαθεμένη πρόσληψή του καθώς στη συνέχεια (στ. 2) εκφράζει την ποιητική δυστοκία του.

Ερώτηση 2: Πώς λειτουργεί η φύση σε σχέση με την καλλιτεχνική έμπνευση; Σχολιάστε τη λειτουργία της στο ποίημα «Ζωγραφισμένα» σε σχέση με το ποίημα «Θάλασσα του πρωιού».

Η φύση, πηγή έμπνευσης για πολλούς καλλιτέχνες, γίνεται στο ποίημα «Ζωγραφισμένα» τροχοπέδη της ποιητικής έκφρασης, αφού εμφανίζεται ως αιτία της πρόσκαιρης δυστοκίας του καλλιτέχνη και επηρεάζει τη διάθεση και τη διαθεσιμότητα του (στ. 3-4). Στο ποίημα «Θάλασσα του πρωιού» που δημοσιεύεται την ίδια χρονιά (1916), προβάλλονται ως πηγές έμπνευσης της καλλιτεχνικής δημιουργίας «οι φαντασίες», «οι αναμνήσεις», «τα ινδάλματα της ηδονής» (που αποτυπώνονται παρενθετικά) και, αντιστρόφως, ακυρώνεται, στη δεύτερη στροφή, ως θέμα προς καλλιτεχνική εκμετάλλευση, η φύση, η οποία τίθεται, στην πρώτη στροφική ενότητα με όρους εικαστικούς και μάλιστα εμφατικά καθώς αποτελεί και τίτλο του ποιήματος.

Ερώτηση 3: Εντοπίστε έναν ειρωνικό τόπο στο ποίημα «Ζωγραφισμένα».

Το προσωπείο ενός τεχνίτη του λόγου περιγράφει την προσωρινή δυστοκία του και την κούρασή του την οποία αποπειράται να εξορκίσει με την καταφυγή του σε μια άλλη μορφή τέχνης. Παράλληλα, όμως, ενώ το προσωπείο δηλώνει ανήμπορο να «πει» και «εξεικονίζει» αυτή την αδυναμία του εστιάζοντας σε μια «ζωγραφιά», ο ποιητής, κατά ειρωνική αντιστροφή, κατορθώνει να γράψει το δικό του ποίημα: η ποιητική γραφή πραγματώνεται θεματοποιώντας την αναίρεσή της.

Ερώτηση 4: Ποιο είναι το θέμα του ποιήματος «Του πλοίου»;

Θέμα του ποιήματος «Του πλοίου» είναι η διάσταση, όσον αφορά την αποτύπωση του κάλλους, ανάμεσα στη ζωγραφική και την ποίηση. Η ζωγραφική, δέσμια του χώρου, στην προσπάθειά της να αναπαραστήσει ό,τι επιπίπτει στο βλέμμα, δεν είναι σε θέση να αποδώσει την ιδιοπροσωπία του κάλλους. Η ποίηση, μέσα από τη διεργασία της μνήμης και της φαντασίας, που δεν περιορίζονται από τη στιγμή αλλά εκτείνονται στον χρόνο, μπορεί να συλλάβει με τρόπο σχεδόν ενορατικό το κάλλος.

Ερώτηση 5: Σχολιάστε τη λειτουργία των στίχων 9 και 10 στο ποίημα «Του πλοίου».

Οι στίχοι 9 και 10 («Πιο έμορφος με φανερώνεται / τώρα που η ψυχή μου τον ανακαλεί, απ' τον Καιρό.») προσθέτουν δύο σημαντικές διαστάσεις στην έννοια του κάλλους και της αναπάραστασής του: την πνευματικότητα, που μόνο η ψυχή μπορεί να ανακαλέσει και την ηδονική «agitation» της φαντασίας, κατά την έκφραση του Καβάφη, που μόνο η ποιητική διαδικασία μπορεί να προσπορίσει, συμπληρώνοντας την εμπειρία. Αυτό προφανώς υπονοεί η επανάληψη της φράσης «Πιο έμορφος», με άρση, όμως, της αβεβαιότητας που σφραγίζει τη φράση στον έκτο στίχο («σαν πιο έμορφο»).

Ερώτηση 6: Πώς λειτουργεί ο τίτλος του ποιήματος «Του πλοίου» σε σχέση με τον προηγούμενο τίτλο;

Ο πρώτος τίτλος «Το Ιόνιον πέλαγος», λειτουργούσε ειρωνικά αλλά όχι με την ένταση που θα ταίριαζε σε ένα ποίημα που δεν αφορά τη φύση αλλά τη σχέση ζωγραφικής και ποίησης. Ο Καβάφης προσφυώς τον άλλαξε, διατηρώντας τον τοπικό προσδιορισμό, αλλά μεταθέτοντας το κέντρο βάρους από τη φύση στον συγκεκριμένο τόπο όπου έλαβε χώρα η εικαστική απεικόνιση και, προφανώς, η αισθησιακή εμπειρία. Εξίσου προσφυώς για την ειρωνική διάσταση του τίτλου, ο τίτλος μπήκε στη γενική πτώση μετατρέποντας τον τόπο σε κυψέλη όπου θησαυρίστηκε ο χρόνος της εμπειρίας, δηλαδή μετατρέποντας τον χώρο σε χρόνο. Επιπλέον, ο τίτλος, με την αυτοαναφορική του αναδίπλωση, υπογραμμίζει την ποιητική λειτουργία, αφού παραπέμπει στο πεζό ποίημα ποιητικής «Τα πλοία», όπου το πλοίο γίνεται μεταφορά της ποιητικής διεργασίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 3

Ερώτηση 1: Σχολιάστε τη λειτουργία του πρώτου ημιστιχίου του 15ου στίχου του ποιήματος «Η Συνοδεία του Διονύσου» («Αυτά ο Δάμων κάμνει»).

Ερώτηση 2: Μπορείτε να εντοπίσετε στοιχεία πολιτικής σκέψης στο παραπάνω ποίημα;

Ερώτηση 3: Ποια είναι η συμβολή της 4ης στιχικής ενότητας στη διαγραφή του ήθους του καλλιτέχνη στο ποίημα «Τυανεύς γλύπτης»;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 3

Ερώτηση 1: Σχολιάστε τη λειτουργία του πρώτου ημιστιχίου του 15ου στίχου του ποιήματος «Η Συνοδεία του Διονύσου» («Αυτά ο Δάμων κάμνει»).

Το πρώτο ημιστίχιο του δέκατου πέμπτου στίχου («Αυτά ο Δάμων κάμνει») εστιάζεται στο έργο του Δάμωνος προετοιμάζοντας τον αναγνώστη για τη μετάθεση του προβληματισμού από έξω προς τα μέσα, από «αυτά» που «ο Δάμων κάμνει» σε αυτά που ο Δάμων σκέπτεται. Ό, τι ακολουθεί δεν έχει την παραμικρή σχέση με την καλλιτεχνική βάση του Δάμωνος, όπως θα περίμενε κανείς από έναν καλλιτέχνη. Αντιθέτως, προβάλλει μια άλλη, για εκείνον σημαντικότερη, όπως αποδεικνύεται, επιδίωξη: την απόκτηση πλούτου και την ενασχόληση με την πολιτική. Είναι προφανές ότι η τέχνη, στην περίπτωση του Δάμωνος, είναι το μέσο που θα του δώσει τη δυνατότητα «ως εύπορος σπουδαία πια να ζει» και να μπορεί «να πολιτευέται – χαρά! – / κι αυτός μες στην βουλή, κι αυτός στην αγορά».

Ερώτηση 2: Μπορείτε να εντοπίσετε στοιχεία πολιτικής σκέψης στο παραπάνω ποίημα;

Το γεγονός ότι η φιλοδοξία του δραματικού προσωπείου να συμμετάσχει στην πολιτική εξαρτάται από την οικονομική του κατάσταση συνιστά σχόλιο του Καβάφη για το πολιτικό σύστημα, καθιστώντας το συγκεκριμένο ποίημα ποιητικής ποίησης πολιτικό.

Ερώτηση 3: Ποια είναι η συμβολή της 4ης στιχικής ενότητας στη διαγραφή του ήθους του καλλιτέχνη στο ποίημα «Τυανεύς γλύπτης»;

Στην τέταρτη στιχική ενότητα ολοκληρώνεται το ήθος του δραματικού προσωπείου, καθώς κλιμακώνεται ο καλλιτεχνικός προβληματισμός αποκαλύπτοντας τη γνήσια σχέση του γλύπτη με την τέχνη, ο οποίος προφανώς κατασκευάζει αγάλματα που του παραγγέλνουν οι συγκλητικοί, ώστε να έχει τη δυνατότητα να δημιουργεί ανεξάρτητα από τους νόμους της αγοράς, σύμφωνα με τα προσωπικά του καλλιτεχνικά κριτήρια. Το «έργον του το πιο αγαπητό», προϊόν καλλιτεχνικής έμπνευσης, αφού το «δούλεψε συγκινημένα και το πιο προσεκτικά», είναι ο νέος Ερμής, σύμβολο ομορφιάς, νεότητας και ερωτισμού. Η ερωτική έξοδος του ποιήματος συνάδει υπέρ της ταύτισης του ποιητή με το ήθος του Τυανεύς γλύπτη, εφόσον βρισκόμαστε στην γνωστή καβαφική ενδοχώρα: μνήμη, ερωτική αναπόληση, θερμή μέρα του καλοκαιριού, Ερμής.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 4

Ερώτηση 1: Ποιο είναι το θέμα του ποιήματος «Του μαγαζιού» και πώς συμβάλλει η στιχουργία του στην πραγμάτωση του θέματος;

Ερώτηση 2: Σχολιάστε το λεξιλόγιο στους στίχους 8-10 του ποιήματος «Του μαγαζιού».

Ερώτηση 3: Πώς συνεργάζονται τα δύο προσώπια στο ποίημα «Απολλώνιος ο Τυανεύς εν Ρόδω»;

Ερώτηση 4: Σχολιάστε τη νοηματική λειτουργία της δεύτερης στιχικής ενότητας του ποιήματος «Απολλώνιος ο Τυανεύς εν Ρόδω».

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 4

Ερώτηση 1: Ποιο είναι το θέμα του ποιήματος «Του μαγαζιού» και πώς συμβάλλει η στιχουργία του στην πραγμάτωση του θέματος;

Το ποίημα συνιστά μια μεταφορά του ποιητικού εργαστηρίου. Αποτελείται από πέντε ισοσύλλαβα (πλην του τρίτου) δίστιχα με ομόηχη (πλην της τελευταίας) ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία, στα οποία κατατίθεται η υπεροχή της Τέχνης έναντι της Φύσης. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά του ποιήματος αποτυπώνουν τη δεξιοτεχνία του χρυσοχόου αλλά και την επιμέλεια με την οποία ο ποιητής-λεπτοουργός τεχνίτης σμιλεύει το ποίημα του.

Ερώτηση 2: Σχολιάστε το λεξιλόγιο στους στίχους 8-10 του ποιήματος «Του μαγαζιού».

Αν στους στίχους 4-7 εκτίθενται οι προσωπικοί όροι του δημιουργού για την τέχνη του, στους στίχους 8-10 περιγράφεται η δημόσια πρόσληψη του έργου του. Οι συμβατοί με την αγορά όροι απαιτούν προφανώς «αγοραίο» λεξιλόγιο: «μαγαζί», «αγοραστής», «πουλεί». Οι αντωνυμίες «κανείς» (στ. 8) και «άλλα» (στ. 9) εκφράζουν κάποια υποτίμηση για τους γραμματικούς όρους που προσδιορίζουν («αγοραστής» και «στολίδια»), καθώς με το γενικευτικό τους περιεχόμενο ακυρώνουν την ιδιαιτερότητα του συγκεκριμένου και μοναδικού (προσώπου ή πράγματος, αδιάφορο), η οποία υπάρχει στη λεπτομερή περιγραφή των προσωπικής έμπνευσης κοσμημάτων (στ. 3-4). Παρόμοια υποτίμηση λανθάνει και στο σοφά διατυπωμένο μέσα σε παύλες σχόλιο στον στίχο 9 («--περίφημα στολίδια--») η οποία σφραγίζει τελικά το ήθος του δραματικού προσωπίου με την αυτοειρωνεία και την αμείλικτη αυτογνωσία της. Πρώτ' απ' όλα η λέξη «στολίδια» υποβαθμίζει τα έργα τέχνης σε διακοσμητικά αντικείμενα. Έπειτα ο επιθετικός προσδιορισμός «περίφημα» μεταθέτει την οπτική – και άρα την κρίση που εκφράζει – από τον καλλιτέχνη στον αγοραστή, καθώς δεν συνιστά χαρακτηρισμό που αφορά τον καλλιτέχνη, όπως τα επίθετα «τολμηρή» και «ικανή», αλλά στην πρόσληψη της εργασίας του από τον άλλο, προφανώς τον «αγοραστή». Η υποτίμηση ολοκληρώνεται στον τελευταίο στίχο με την ουδέτερη και γενικευτική απαρίθμηση των «στολιδιών», με όρους που προσιδιάζουν όχι στην ιδιαίτερη εργασία του καθενός αλλά στη συνήθη κοσμητική τους χρήση («βραχιόλια, αλυσίδες, περιδέραια, και δαχτυλίδια»).

Ερώτηση 3: Πώς συνεργάζονται τα δύο προσώπια στο ποίημα «Απολλώνιος ο Τυανεύς εν Ρόδω»;

Το ποίημα δομείται πάνω στην αντιπαράθεση δύο προσωπίων, του Απολλώνιου ο οποίος εκπροσωπεί τον κόσμο της παιδείας και της αισθητικής καλλιέργειας και «ενός νέου» που κτίζει «πολυτελή οικίαν εν Ρόδω», ο οποίος εκπροσωπεί τους πλούσιους και δίχως παιδεία, άρα και δίχως καλαισθησία, ανθρώπους. Η παρουσία του δεύτερου προσωπίου είναι προσχηματική για να εκφράσει ο Απολλώνιος την άποψή του «για την αρμόζουσα παιδευσι κι αγωγή».

Ερώτηση 4: Σχολιάστε τη νοηματική λειτουργία της δεύτερης στιχικής ενότητας του ποιήματος «Απολλώνιος ο Τυανεύς εν Ρόδω».

Η δεύτερη στιχική ενότητα αυτονομείται νοηματικά και αποτελεί μια γνωμική κατάθεση του αφηγηματικού προσώπιδου για την ευτέλεια στην τέχνη, που συνοψίζεται στις λέξεις «κεραμεούν» και «φάυλον» οι οποίες επαναλαμβάνονται. Ο χαρακτηρισμός «το σιχαμερό», ανάμεσα σε δύο ισχυρές παύσεις ώστε να υπογραμμίζεται, εκφράζει την απέχθεια του αφηγηματικού προσώπιδου για την ευτέλεια στην τέχνη. Αξίζει ακόμη να επισημανθούν οι δύο λέξεις που σχετίζονται με το τρίπτυχο παιδεία-ευμάρεια-ευτέλεια: α) η λέξη «προπόνησι» (στ. 10), η οποία δίνεται παρενθετικά και άρα εμφατικά, υπονοεί την κοπιώδη και συνεχή διαδικασία που προϋποθέτει η μαθητεία και η εξοικείωση με την τέχνη· β) η φράση «αγυρτικώς εξαπατά» παραπέμπει σε αγοραία συναλλαγή, η οποία συναρτάται άμεσα με «Το κεραμεούν και φάυλον», το οποίο επανέρχεται για τρίτη φορά, σαν επώδός, κλείνοντας ομοίотροπα τη δεύτερη στροφική ενότητα και το ποίημα. Το παραπάνω τρίπτυχο ενέχεται και στην μόνη τριπλή ομοιοκαταληξία του ποιήματος στους στίχους 1, 3 και 10 («αγωγή», «οικία πολυτελή», «προπόνησι αρκετή»). Αξίζει να σημειωθεί ότι η λέξη «αγυρτικώς» απαντά άπαξ στα αναγνωρισμένα ποιήματα του Καβάφη, όπως άλλωστε και η αναφορά στη Ρόδο, η οποία εδώ σχετίζεται με την οικονομική ευμάρεια και ίσως τον νεοπλουτισμό.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 5

Ερώτηση 1: Περιγράψτε τον τρόπο με τον οποίο εισάγεται το προσωπείο του Εδεσσηνού ποιητή στην πρώτη στιχική ενότητα στο ποίημα «Ούτος Εκείνος».

Ερώτηση 2: Με ποιους τρόπους διαγράφεται η ταυτότητα του Φερνάζη ως ποιητή στην πρώτη και την τελευταία στιχική ενότητα στο ποίημα «Δαρείος»;

Ερώτηση 3: Πόσα χρονικά επίπεδα συνοφαινονται στο ποίημα «Δαρείος»;

Ερώτηση 4: Πώς λειτουργεί ο τίτλος στο ποίημα «Δαρείος»;

Ερώτηση 5: Πώς λειτουργεί το προσωπείο στο ποίημα «Βυζαντινός άρχων, εξόριστος», στιχουργών» σε σχέση με την ειρωνεία;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 5

Ερώτηση 1: Περιγράψτε τον τρόπο με τον οποίο εισάγεται το προσώπειο του Εδεσσηνού ποιητή στην πρώτη στιχική ενότητα στο ποίημα «Ούτος Εκείνος».

Το δραματικό/αφηγηματικό προσώπειο του φανταστικού πολυγραφότατου «άγνωστου Εδεσσηνού» ποιητή εμφανίζεται εξ αρχής ειρωνικά από το δραματικό/αφηγηματικό προσώπειο που εγκαθίσταται στη συνείδηση του πρώτου παρακολουθώντας τις σκέψεις του και το θυμικό του. Ήδη το ποίημα εκκινεί με την ειρωνική αντίθεση ανάμεσα στην φήμη, όπου παραπέμπει ο τίτλος, απόσπασμα από το *Ενύπνιον* του Λουκιανού, και την έλλειψή της που υπονοεί η εναρκτήρια λέξη «άγνωστος». Ακολούθως, η ειρωνεία αίρεται μερικώς από το γεγονός ότι ο Εδεσσηνός ελληνομαθής πρωταγωνιστής του ποιήματος είναι «ξένος μες στην Αντιόχεια», για να επανακάμψει πιο έντονη από πριν με την πληροφορία – εμφαιτικά διατυπωμένη χάρη στον διασκελισμό (στ. 1-2) – ότι «γράφει πολλά».

Ερώτηση 2: Με ποιους τρόπους διαγράφεται η ταυτότητα του Φερνάζη ως ποιητή στην πρώτη και την τελευταία στιχική ενότητα στο ποίημα «Δαρειός»;

Στην πρώτη στιχική ενότητα δίνονται επαρκείς πληροφορίες ώστε να στοιχειοθετηθεί εν μέρει το προσώπειο του φανταστικού ποιητή: Είναι Πέρσης (όπως το όνομά του δηλώνει) του 1ου π.Χ. αιώνα, υπήκοος του ελληνίζοντος βασιλιά Μιθριδάτη και προσπαθεί να γράψει ένα ποίημα για τον Δαρειό με στόχο ενδεχομένως να τιμήσει τον απόγονο, όπως δηλώνει η επαινετική διατύπωση «ο ένδοξός μας βασιλιάς». Αποφεύγοντας το σκοτεινό και ίσως αδιάφορο, τέσσερις αιώνες αργότερα, θέμα των συνθηκών ανόδου του Δαρείου στην εξουσία, ο Φερνάζης ασχολείται με τα αισθήματα του Δαρείου, θέμα πρόσφορο για ποίηση, ασφαλές αφού αποτελεί αποτέλεσμα «φιλοσοφικής ανάλυσης» και «βαθείας σκέψης» και επίσης διαχρονικό αφού θέτει το θέμα της στάσης απέναντι την εξουσία. Τα παραπάνω στοιχεία της ταυτότητας του Φερνάζη, καθώς και όσα ακολουθούν απορρέουν από την ίδια τη ρητορική του.

Στην πέμπτη στιχική ενότητα η σκέψη του Φερνάζη μετατίθεται και πάλι στην «ποιητική ιδέα», στο δίλημμα αναφορικά με τα αισθήματα του Δαρείου, που τέθηκε στην πρώτη στροφική ενότητα. Το νέο ερώτημα που αναδύεται εδώ είναι αν ο Φερνάζης, παρά την κοινωνική φιλοδοξία του, διαθέτει γνήσια καλλιτεχνική στόφα, αφού επίμονη «η ποιητική ιδέα πάει κι έρχεται» ή αν, ο πόλεμος, ως υπέρτατη έκφραση «υπεροψίας και μέθης» τον επαναφέρει από άλλον δρόμο στη δεύτερη εκδοχή της «φιλοσοφικής ανάλυσης», την «υπεροψίαν και μέθην». Ενδεχομένως βέβαια ή μία ερμηνευτική εκδοχή να μην αποκλείει την άλλη. Μην έχοντας να αντιμετωπίσει στο άμεσο μέλλον ούτε τη γνώμη του Μιθριδάτη ούτε την υποδοχή του από «τους επικριτάς του, τους φθονερούς» ο Φερνάζης σαν να απελευθερώνεται από ιδεολογικές δεσμεύσεις και πολιτικές σκοπιμότητες και

μεταστρέφεται ως προς την αρχική εκδοχή που είχε προκρίνει. Μέσα στην «ταραχή και το κακό», με την απειλή των «φρικτότατων εχθρών», μέσα στην αίσθηση ματαιότητας που αυτή τη φορά νιώθει στ' αλήθεια ότι φέρνει ο πόλεμος, ο Φερνάνζης καταλήγει, όχι δίχως σπασμωδικότητα – απόρροια «της ταραχής και του κακού»-- αλλά οριστικά, όπως δείχνει η επανάληψη στον τελευταίο στίχο, ότι «το πιθανότερο είναι, βέβαια, υπεροψίαν και μέθην · / υπεροψίαν και μέθην θα είχαν ο Δαρειός.»

Ερώτηση 3: Πόσα χρονικά επίπεδα συνυφαινονται στο ποίημα «Δαρειός»;

Στο ποίημα, του οποίου η αφήγηση αφορά ένα μικρό χρονικό διάστημα, λίγο πριν και λίγο μετά την ώρα της αναγγελίας του πολέμου, συνυπάρχουν τρία χρονικά επίπεδα: Ο 5ος π.Χ. αιώνας, χρόνος του εν εξελίξει ποιήματος «Ο Δαρειός», ο 1ος π.Χ. αιώνας, χρόνος του «ποιητή Φερνάνζη» και το 1917, χρόνος γραφής του ποιήματος από τον Καβάφη. Φυσικά πάντα συνυπάρχει και το επίπεδο της ανάγνωσης του κατορθωμένου ποιήματος, ο μεταβλητός χρόνος του αναγνώστη.

Ερώτηση 4: Πώς λειτουργεί ο τίτλος στο ποίημα «Δαρειός»;

Ο τίτλος επιστέφει ειρωνικά το ποίημα εφόσον παραπέμπει σε ένα φανταστικό ποίημα που δεν θα γραφτεί ποτέ · λειτουργεί μόνον σαν πρόσχημα για να αναδειχθεί το θέμα της σχέσης ποιητικής δημιουργίας και εξουσίας μέσα από ένα σύνθετο δραματικό προσώπιο που παρά τις αδυναμίες του ή μάλλον χάρη σ' αυτές ενσαρκώνει έναν από τους πιο γήινους και γι' αυτό ρεαλιστικούς καβαφικούς χαρακτήρες.

Ερώτηση 5: Πώς λειτουργεί το προσώπιο στο ποίημα «Βυζαντινός άρχων, εξόριστος, στιχοουργών» σε σχέση με την ειρωνεία;

Μέσω ενός δραματικού/αφηγηματικού προσωπίου, με σωστή δόση αποστασιοποίησης, η καβαφική ειρωνεία γίνεται ακόμη δραστικότερη: δεν είναι μόνο ο δεξιοτέχνης ποιητής που καθειρωνεύεται τους επικριτές του τού συντηρητικού Κέντρου και της παροικίας, αλλά ακόμη και ένας πρώην πολιτικάντης του Βυζαντίου (σύμβουλος της εξουσίας), εξόριστος πια και από ανία ερασιτέχνης στιχοπλόκος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 6

Ερώτηση 1: Με ποιους τρόπους δομείται η ταυτότητα του ιστοριογενούς προσώπειου του Οροφέρνη στο ομώνυμο ποίημα;

Ερώτηση 2: Τι είδους σχέση έχουν τα δύο πρόσωπα που ενοικούν στο ποίημα «Οροφέρνης»;

Ερώτηση 3: Σχολιάστε το παρενθετικό σχόλιο «(αλλοίμονον!)» του στίχου 14 του ποιήματος «Η δυσαρέσκεια του Σελευκίδου».

Ερώτηση 4: Συγκρίνατε τη στάση του Λαγίδη και του Σελευκίδη και εντοπίστε τη λειτουργία της καβαφικής ειρωνείας.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 6

Ερώτηση 1: Με ποιους τρόπους δομείται η ταυτότητα του ιστοριογενούς προσώπειου του Οροφέρνη στο ομώνυμο ποίημα;

Το ιστορικό πορτρέτο που συνθέτει ο αφηγητής είναι αρνητικό, έτσι ώστε να δικαιώνεται η θέση της ιστορίας η οποία «με το δίκιο της» προσπέρασε το ασήμαντο τέλος του αποτυχημένου ραδιούργου ηγεμονίσκου. Ωστόσο, ο αφηγητής-σχολιαστής ξαναπιάνει στην τρίτη στροφική ενότητα το νήμα της ερωτικής ταυτότητας του ήρωα, την οποία είχε αρχίσει να σχολιάζει θετικά ήδη από την πρώτη στροφική ενότητα. Η λειτουργία της τρίτης στροφικής ενότητας αποδεικνύεται καταλυτική για την ερμηνεία του ποιήματος και καθοριστική για την κυκλική του δομή. Ο αφηγητής-σχολιαστής παρουσιάζει θετικά την αισθητική-ερωτική ταυτότητα του Οροφέρνη. Η θετική του στάση γίνεται αποκάλυπτη αποδοχή, καθώς η τρίτη στροφή ανοίγει με ένα στίχο έντονα ερωτικό (στ. 9: «Α εξαισίες της Ιωνίας νύχτες»). Η αποδοχή μεταστρέφεται σε συμμετοχή, όπως υπαινίσσονται το αρκτικό ηδονικά φορτισμένο επιφώνημα, η χρήση λέξεων ή φράσεων με ερωτικές συνδηλώσεις («Ιωνίας», «ελληνικά», «σώμα», «μύρον ιασεμιού», «ιδανικός»), και η κατά τόπους συσσώρευση υγρών συμφώνων, που αποτυπώνουν την αισθησιακή συγκίνηση του αφηγητή-σχολιαστή.

Ερώτηση 2: Τι είδους σχέση έχουν τα δύο προσώπια που ενοικούν στο ποίημα «Οροφέρνης»;

Στο παραπάνω ποίημα η σχέση ποιητή και προσώπειου είναι σχέση αγαστής συνεργασίας: ένοικοι του ίδιου κόσμου και της ίδιας εποχής, ποιητής και αφηγητής φαίνεται να συμφωνούν για την υπέρβαση της Ιστορίας από την Τέχνη.

Ερώτηση 3: Σχολιάστε το παρενθετικό σχόλιο «(αλλοίμονον!)» του στίχου 14 του ποιήματος «Η δυσαρέσκεια του Σελευκίδου».

Η αυτοσυνειδησία του Σελευκίδη για τη δεινή θέση στην οποία βρίσκονται τα ελληνιστικά βασίλεια έναντι της Ρώμης επιτείνεται από την επανάληψη του στίχου 14 με αντικατάσταση του ρήματος «ξεχνούν» από το ρήμα «λέγονται» και ιδίως από το παρενθετικό σχόλιο «(αλλοίμονον!)», όπου κορυφώνεται και η ειρωνική πόλωση είναι και φαίνεσθαι, η οποία αποτελεί και το βασικό θέμα του ποιήματος.

Ερώτηση 4: Συγκρίνατε τη στάση του Λαγίδη και του Σελευκίδη και εντοπίστε τη λειτουργία της καβαφικής ειρωνείας.

Η συμπεριφορά και η αντίληψη του Λαγίδη βρίσκονται στους αντίποδες της στάσης του Σελευκίδη: «Αλλ' ο Λαγίδης που ήλθε για την επαιτεία, / ήξερε την δουλειά του και τ' αρνήθηκε όλα / διόλου δεν του χρειαζόνταν αυτές η πολυτέλειες.» (στ. 23-25). Αξίζει να επισημανθούν οι λέξεις «επαιτεία» και «ζητιανέψει», που προσδιορίζουν η πρώτη τον

στόχο του Λαγίδη και η δεύτερη δίνει έμφαση στο γεγονός ότι συνειδητά αναλαμβάνει έναν ρόλο, με τον οποίο φροντίζει να είναι συμβατή η εμφάνισή του. Στην ουσία οι δύο αυτές λέξεις χαρακτηρίζουν την πολιτική σχέση του με τη Ρώμη, όπως και οι λέξεις «παληοντυμένος, ταπεινός», «σαν κακομοίρης», «πτωχάνθρωπος», που αφορούν την εμφάνιση. Αν ο Σελευκίδης θεωρεί ότι η εμφάνιση πρέπει να είναι διακριτικό του αξιώματος, έστω και αν αυτό είναι δίχως αντίκρισμα, αντίστοιχα, ο Λαγίδης θεωρεί την εμφάνιση ένα μέσο για να πετύχει το στόχο του. Δηλαδή και από τη μεριά του η εξουσία αντιμετωπίζεται σαν θεατρικός ρόλος, αφού ο Λαγίδης πιστεύει πως πρέπει να υποδυθεί τον κακομοίρη (η λέξη «σαν» υπονοεί ότι δεν είναι ή δεν νιώθει έτσι) και να εμφανιστεί φτωχός και ταπεινός για να έχει αποτέλεσμα· και η δική του στάση είναι υπερβολική, αν κρίνει κανείς από τις σχετικές επαναλήψεις (στ. 5: «πτωχοντυμένος», 26: «παληοντυμένος», 29: «πτωχάνθρωπος»).

Ασφαλώς, το γεγονός ότι καταφεύγει στους εχθρούς του Ελληνισμού για να πολεμήσει τον αδελφό του που τον έδιωξε από τον θρόνο της Αιγύπτου, όπου συμβασίλευαν από το 169 π.Χ., είναι ο πραγματικός λόγος για τον οποίο «μια ειρωνία / θα καταντήσουν πια, και παίγνιο μες στην Ρώμη / τα γένη των» (στ. 5-6)· κι ας διατείνεται ο Σελευκίδης ότι ευθύνεται η φτωχική του εμφάνιση, το «παρουσιαστικό» του. Από αυτή την άποψη ο Σελευκίδης είναι θύμα της ειρωνείας των ίδιων του των λόγων, αφού αυτό το οποίο επισημαίνει αληθεύει αλλά για άλλους λόγους από αυτούς για τους οποίους εκείνος πιστεύει. Αλλά και ο Πτολεμαίος είναι «κακομοίρης» για τον ίδιο λόγο και όχι γιατί πιστεύει ότι αν εμφανιστεί «σαν κακομοίρης» θα πετύχει τον στόχο του. Ασφαλώς στην πολλαπλή ειρωνεία του ποιήματος μπορεί να συνυπολογίσει κανείς την ειρωνεία που δημιουργείται από την ιστορική προοπτική του Καβάφη και του αναγνώστη, την οποία δεν έχουν τα πρόσωπα της ιστορίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 7

Ερώτηση 1: Ποια είναι η στάση του αφηγηματικού προσώπριου απέναντι στους Σπαρτιάτες στο ποίημα «Στα 200 π.Χ.»;

Ερώτηση 2: Πώς λειτουργεί η ειρωνεία στο ποίημα «Στα 200 π.Χ.»;

Ερώτηση 3: Περιγράψτε τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί ο στίχος 14 σε σχέση με την ειρωνεία.

Ερώτηση 4: Σε ποια στιχική ενότητα ολοκληρώνεται η ταυτότητα του προσώπριου στο ποίημα «Ας φρόντιζαν»;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 7

Ερώτηση 1: Ποια είναι η στάση του αφηγηματικού προσώπειου απέναντι στους Σπαρτιάτες στο ποίημα «Στα 200 π.Χ.»;

Το αφηγηματικό πρόσωπειο καταβάλλει εμφανώς προσπάθεια να αποστασιοποιηθεί, να κρίνει αλλά και να εξηγήσει τη στάση της Σπάρτης. Ο αναγνώστης παλινδρομεί κι αυτός με τη σειρά του ακολουθώντας τις μεταπτώσεις του αφηγητή: η ειρωνεία που αναβλύζει από τη ρητορική του στίχου 11 («Α βεβαιότατα «πλην Λακεδαιμονίων»), αντισταθμίζεται από τη νηφάλια «κατανόηση» που δείχνει ο αφηγητής στον αμέσως επόμενο στίχο (στ. 12: «Είναι κι αυτή μια στάσις. Νοιώθεται»)· η εντός εισαγωγικών φράση «πλην Λακεδαιμονίων», ενώ είναι αυστηρά προσδιορισμένη στον στίχο 1, μέσα στα συμφραζόμενα της επιγραφής του Αλεξάνδρου, όταν επανέρχεται αποκομμένη από το περιβάλλον της στους στίχους 4 και 11, λειτουργεί αμφίσημα: «πλην Λακεδαιμονίων» όχι μόνον η επιγραφή αλλά και η εκστρατεία. Επιπλέον, το αφηγηματικό πρόσωπειο σχολιάζει θετικά την παντελή αδιαφορία των Σπαρτιατών για την εικόνα τους μέσα στην Ιστορία και άρα την υστεροφημία τους (στ. 2-4: «Μπορούμε κάλλιστα να φαντασθούμε/ πως θ' αδιαφόρησαν παντάπασι στην Σπάρτη/για την επιγραφήν αυτή»). Μέσα στο νέο της γλωσσικό περιβάλλον του τέταρτου στίχου, η φράση «Πλην Λακεδαιμονίων» λειτουργεί διαφορετικά: με την αρωγή του επιτυχημένου διασκελισμού και της ισχυρής στίξης, το βάρος μετατίθεται από την επιγραφή του Αλεξάνδρου στην απόφαση της Σπάρτης να μη συμμετάσχει στην εκστρατεία. Ο αφηγητής μπαίνει στη διαδικασία να εξηγήσει τη θέση της Σπάρτης. Και παρά την ειρωνεία της ρητορικής του στον στίχο 11, η αμφισημία της φράσης που μας απασχολεί εντείνεται, μαζί με την αμφιθυμία του αφηγητή. Ο αναγνώστης μένει μετέωρος ανάμεσα σε δύο ερμηνευτικές εκδοχές: ο στίχος αυτός μας μεταφέρει, μέσω της περσόνας του αφηγητή, ένα αυτοσχόλιο των Σπαρτιατών για την απόφασή τους, ή αποτελεί σχόλιο του αφηγητή;

Ερώτηση 2: Πώς λειτουργεί η ειρωνεία στο ποίημα «Στα 200 π.Χ.»;

Από τη μια σαρκασμός του αφηγητή, παρά την αρχική αμφιθυμία, για τους Λακεδαιμόνιους που δεν καταδέχτηκαν να ακολουθήσουν την εκστρατεία του Αλεξάνδρου· από την άλλη σαρκασμός του Καβάφη προς τον αφηγητή του, καθώς η ιστορική προοπτική του ποιητή τού δίνει το πλεονέκτημα να γνωρίζει αυτό που η αφηγηματική περσόνα του αγνοεί: ότι μέσα στον ρου της ιστορίας το μεγαλείο των κατακτήσεων του Αλεξάνδρου θα ακολουθήσει τη μοίρα της Σπάρτης. Επιπλέον, ο αφηγητής, αυτοϋπονομευμένος από τον πανηγυρικό τρόπο με τον οποίο παρουσιάζει τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου, εμφανίζεται δίχως πολιτική οξυδέρκεια, καθώς στην εποχή του – τρία χρόνια πριν από τη μάχη στις Κυνός Κεφαλές όπου νικήθηκε από τους Ρωμαίους ο τελευταίος Μακεδόνας Φίλιππος – ήδη θα έπρεπε να έχει νιώσει την ολοένα και απειλητικότερη παρουσία της Ρώμης στην πολιτική σκηνή και άρα να είναι μετριοπαθέστερος ως προς τις νίκες των Ελλήνων.

Ερώτηση 3: Περιγράψτε τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί ο στίχος 14 σε σχέση με την ειρωνεία.

Στον στίχο 14 με τον οποίο ξεκινά η τρίτη στροφική ενότητα η ειρωνεία επιτείνεται χάρη στην αμφισημία: «Έχουνε και μια κλίσι στες θυσίες.». Χάρη στην επιλογή της αφαιρετικής σύνταξης, δεν είναι σαφές ποιος θυσιάζει. Στους στίχους 15-22 αναπαράγονται αυτούσιες, με πλάγια στοιχεία, και σε ευθύ λόγο, οι υποθετικές στερεοτυπικές πολιτικές οδηγίες των Πολιτικών Αναμορφωτών οι οποίες συνοψίζονται, με πομπώδες ύφος που στηρίζεται από το μέτρο και την ομοιοκαταληξία, στη λέξη «Παραιτηθείτε», που κυριαρχεί, καθώς επαναλαμβάνεται δύο φορές (στ. 15 και 18) και υπονοείται άλλες δύο (στ. 19-20). Έτσι, αποκαθίσταται η αμφισημία του στίχου 14, αλλά ενδυναμώνεται η ειρωνεία η οποία υπερβαίνει την αμφισημία και δεν αίρεται με τη λύση της, καθώς ο στίχος «Έχουνε και μια κλίσι στες θυσίες.» μπορεί να διαβαστεί με δύο τρόπους: α) ζητούν από τους άλλους να κάνουν θυσίες, όπως φαίνεται και από την ρητά διατυπωμένη απαίτησή τους για «παραιτήσεις», αλλά και β) θυσιάζουν τους άλλους, για την αύξηση της δύναμής τους. Η ειρωνεία επιτείνεται από το γεγονός ότι η πολιτική τους παρουσιάζεται σαν εγγενές χαρακτηριστικό («Έχουνε και μια κλίσι στες θυσίες»), ενδεχομένως υπαινιγμός για την διεφθαρμένη τους φύση.

Ερώτηση 4: Σε ποια στιχική ενότητα ολοκληρώνεται η ταυτότητα του προσώπειου στο ποίημα «Ας φρόντιζαν»;

Στις τέσσερις τελευταίες στιχικές ενότητες κορυφώνονται σταδιακά κυνισμός, η ειρωνεία και η αυτοειρωνεία του πρωταγωνιστή για να προβληθεί με τρόπο αδιαμφισβήτητο η ηθική διαφθορά της εποχής η οποία δεν έχει τίποτε να περιμένει από κανέναν από τους τρεις πολιτικούς, αφού «βλάπτουν κι οι τρεις τους τη Συρία το ίδιο», οδηγώντας τους πολίτες με «ήσυχη συνειδησι» στο «απήφιστο της εκλογής». Το ποίημα θα ολοκληρωθεί με την οριακή ειρωνική εκβολή του συλλογισμού του πρωταγωνιστή ο οποίος μέσω της τεχνικής της αυτοϋποτιμητικής παρουσίασης θα αποδώσει ευθύνες και στους «κραταιούς θεούς», τη μόνη ενδεχομένως ελπίδα σε μια διαλυμένη χώρα: «Ας φρόντιζαν οι κραταιοί θεοί / κα δημιουργήσουν έναν τέταρτο καλό. / Μετά χαράς θα πήγαινα μ' αυτόν.» (στ. 34-36). Η ολοκλήρωση της ταυτότητας του προσώπειου είναι άμεσα εξαρτημένη από τη διαγραφή του κλίματος της εποχής. Το ποίημα, τοποθετημένο στη «χώρα του Ηρακλείδη και του Βάλα» που έρριξε σε «απελπισία και καϋμό» τον Δημήτριο Σωτήρα λίγα χρόνια πριν, σε μια εποχή απόλυτης διαφθοράς και διάλυσης, τελειώνει ταυτόχρονα με την ολοκλήρωση της ταυτότητας του προσώπειου πάνω στο οποίο δομείται, υπογραμμίζοντας την ευφύια και την αυτοσυνειδησία του διαχρονικού κυνικού πρωταγωνιστή, ο οποίος συνιστά θύμα του περιβάλλοντος και της εποχής.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 8

Ερώτηση 1: Πώς συγκροτείται η ταυτότητα του προσώπειου στο ποίημα «Φιλέλλην»;

Ερώτηση 2: Σχολιάστε τους στίχους 10 και 11 σε σχέση με την ταυτότητα του δραματικού προσώπειου στο ποίημα «Φιλέλλην».

Ερώτηση 3: Πώς λειτουργούν οι στίχοι 17-19 σε σχέση με την ταυτότητα του ηγεμόνος και την ειρωνεία του ποιήματος;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 8

Ερώτηση 1: Πώς συγκροτείται η ταυτότητα του προσώπειου στο ποίημα «Φιλέλλην»;

Στο ποίημα «Φιλέλλην» η ταυτότητα του χαρακτήρα συγκροτείται αποκλειστικά μέσω του προσίδιου λόγου του προσώπου, εφόσον ο δραματικός μονόλογος είναι ο μόνος τρόπος εκφοράς του ποιήματος. Ο αναγνώστης καλείται να αποκωδικοποιήσει τον χαρακτήρα του ηγεμόνα, αναφορικά με την στάση του απέναντι στον Ελληνισμό, αφού προβάλλει το λόγο του σε συγκεκριμένα κοινωνικά και πολιτικά δεδομένα. Ο λόγος του ηγεμόνα, προκειμένου να λειτουργήσει ως σήμα του χαρακτήρα του, πρέπει να ενταχθεί στην ιστορική στιγμή στην οποία ανήκει.

Ερώτηση 2: Σχολιάστε τους στίχους 10 και 11 σε σχέση με την ταυτότητα του δραματικού προσώπειου στο ποίημα «Φιλέλλην».

Ο εξαρχής αυτοϋπονομευτικός τρόπος με τον οποίο διαμορφώνεται μέσω του λόγου του η ταυτότητα του ηγεμόνα πυκνώνει στους στίχους 10 και 11 («Κάτι πολύ εκλεκτό από το άλλο μέρος· κανένας δισκοβόλος έφηβος ωραίος.»), καθώς αποκαλύπτεται όλο το εύρος και το βάθος του τεράστιου ελλείμματος έστω και στοιχειώδους ελληνικής παιδείας του ομιλούντος. Η αμηχανία του προδίδεται από την πληθωριστική χρήση των αόριστων αντωνυμιών («κάτι», «κανένας») και των ουσιαστικά ανενεργών επιθέτων («εκλεκτό», «ωραίος») και επιτείνεται από την καθ' υπερβολήν χρήση του επιρρήματος «πολύ» πριν από το επίθετο «εκλεκτό». Το ενδιαφέρον του για την αισθητική, ιδίως για την εκλεπτυσμένη ελληνική εκδοχή της, είναι αναμφισβήτητο αλλά όχι ουσιαστικό, καθώς η έλλειψη ελληνικής πνευματικής εξάρτυσης τον οδηγεί σε γενική και αόριστη περιγραφή της παραγγελίας του. Ένας έστω και στοιχειώδης μέτοχος της ελληνικής παιδείας θα είχε συγκεκριμένη πρόταση για το κόσμημα του νομίματός του. Θα γνώριζε τουλάχιστον τον περίφημο δισκοβόλο του Μύρωνα και δεν θα πρότεινε αορίστως ούτε «κάτι πολύ εκλεκτό» ούτε «κανένα δισκοβόλο». Ασφαλώς η επιλογή της αναφοράς στον «δισκοβόλο», που παραπέμπει σε ένα από τα πιο διάσημα αγάλματα της αρχαιότητας, δεν είναι τυχαία.

Ερώτηση 3: Πώς λειτουργούν οι στίχοι 17-19 σε σχέση με την ταυτότητα του ηγεμόνος και την ειρωνεία του ποιήματος;

Ο στίχος 17 («κ' έτρεμεν η ψυχή του μη τυχόν») συνιστά καίριο σημείο του ποιήματος αφού από αυτόν τον στίχο και εξής, η ειρωνεία αλλάζει κατεύθυνση και στόχο, καθώς ο αναγνώστης συνειδητοποιεί ότι η απαξίωση του ηγεμόνος δεν συνιστά γνώμη του αφηγητή αλλά αυτοκριτική του ίδιου. Ο φόβος του ηγεμόνος διατυπώνεται με ένταση. Ο διασκελισμός των στίχων 17-18 τονίζει τη λέξη «τυχόν» η οποία παραπέμπει όχι μόνον σε μια πιθανή ατυχία του ηγεμόνος αλλά και στην τύχη, η οποία σχετίζεται με τον ρόλο του

στην ιστορία και το γεωγραφικό του στίγμα. Η επιλογή της λέξης «καλούτσικη» και η επίγνωση ότι «μιλά με βαρβαρισμούς δεινούς τα ελληνικά» φανερώνουν έναν άνθρωπο που έχει συνείδηση της κατάστασής του και μετριοφροσύνη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 9

Ερώτηση 1: Σχολιάστε τη σημασία και τον φορέα εκφοράς του τίτλου «Τα επικίνδυνα».

Ερώτηση 2: Πώς λειτουργεί ο ρυθμός σε σχέση με το νόημα του ποιήματος «Τα επικίνδυνα» στους στίχους 10-12;

Ερώτηση 3: Πώς πραγματώνεται η ειρωνεία στο ποίημα «Ομνύει»;

Ερώτηση 4: Πώς αντιλαμβάνεστε τον χαρακτηρισμό του ευτελούς Ταμίδου ως του «του πιο εξαισίου νέου» στο ποίημα «Μέσα στα καπηλειά»;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 9

Ερώτηση 1: Σχολιάστε τη σημασία και τον φορέα εκφοράς του τίτλου «Τα επικίνδυνα».

Ο αφηγητής-σχολιαστής του ποιήματος αυτού είναι αποστασιοποιημένος ως προς τον πλασματικό χαρακτήρα του οποίου τις δηλώσεις παραθέτει εντός εισαγωγικών. Η στάση του απέναντι στα λεγόμενα του Μυρτιά προκύπτει κυρίως από το μοναδικό σχόλιο που ενδεχομένως διατυπώνει: «Τα Επικίνδυνα», φράση που αποτελεί τον τίτλο του ποιήματος και λειτουργεί πολύσημα, καθώς μπορεί να αναφέρεται όχι μόνον στις δηλώσεις του Μυρτιά, αλλά και στη χριστιανική σύγκρουση σώματος και πνεύματος και άρα στις αμφιταλαντεύσεις ενός χριστιανού στα 340-350 μ.Χ., ή στην αντίληψη ότι η καλλιέργεια του πνεύματος χαλιναγωγεί την τάση προς τις τολμηρές ερωτικές απολαύσεις.

Ερώτηση 2: Πώς λειτουργεί ο ρυθμός σε σχέση με το νόημα του ποιήματος «Τα επικίνδυνα» στους στίχους 10-12;

Ο ιαμβικός ρυθμός στο ποίημα «Τα Επικίνδυνα», αποτυπωμένος με κανονικότητα σ' όλο το ποίημα και φυσικά στους στίχους που αναφέρονται στην ερωτική ένδοση και ορμητικότερος στον στίχο 10 όπου κορυφώνεται η νοερή ηδυπάθεια του ήρωα, διαταράσσεται στον στίχο 11 (τροχαϊκή μεταλλαγή στο β' τμήμα του στίχου), που αφορά τη βεβαιότητα του Μυρτιά σχετικά με την αντίστασή του στις ερωτικές απολαύσεις μέσω της καλλιέργειας του πνεύματός του, διαταράσσοντας και την κανονικότητα του νοήματος. Τόσο από τη ρητορική όσο και από τον ρυθμό των στίχων εύλογα συνάγεται ότι κατά την ανάγνωση του ποιήματος επιβάλλεται παύση πριν και μετά τη λέξη «δυναμωμένος» (στ. 12) – πριν λόγω στίξης, μετά λόγω διασκελισμού–, έτσι ώστε και φωνητικά να αποδοθεί η ειρωνική διάσταση που εντείνεται από την απομόνωση της λέξης ανάμεσα σε δύο παύσεις και να επιτονησθεί αυτό που και νοηματικά προβάλλεται: η αποσταθεροποίηση της βεβαιότητας του πρωταγωνιστή. Έτσι πίσω από τη βιασμένη βεβαιότητα της φράσης «δυναμωμένος/ως θάμαι», στο βάθος του ποιήματος, αναδύεται ο επίμαχος φόβος: «θάμαι;»

Ερώτηση 3: Πώς πραγματώνεται η ειρωνεία στο ποίημα «Ομνύει»;

Ο σχολιαστής ξεκινά σχολιάζοντας ειρωνικά ένα πρόσωπο που αδυνατεί να ζήσει σύμφωνα με την κοινώς αποδεκτή αντίληψη περί ορθού. Οι τεχνικές ειρωνείας που χρησιμοποιούνται εδώ είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές: η ειρωνεία που προκύπτει από την άμεση γειννίαση των αντίθετων εννοιών «ομνύει»-«κάθε τόσο», ιδίως μετά την ιεροπρεπή αυτονόμησή της στον τίτλο, εντείνεται από τη μείξη των δύο γλωσσικών επιπέδων όπου ανήκουν οι παραπάνω λέξεις. Η ατελέσφορη προσπάθεια του ήρωα υπονομεύεται από τη λέξη «ομνύει», όχι μόνο λόγω της χασμωδίας, αλλά και διότι η χρήση της αρχαίας λέξης δημιουργεί συνδηλώσεις ενός τελετουργικού, μιας επίσημης διαδικασίας που κατευνάζει προσωρινά τη συνείδηση, δίχως να πείθει για την ειλικρίνειά της.

Ερώτηση 4: Πώς αντιλαμβάνεστε τον χαρακτηρισμό του ευτελούς Ταμίδου ως του «του πιο εξαισίου νέου» στο ποίημα «Μέσα στα καπηλεία»;

Ο χαρακτηρισμός του ευτελούς Ταμίδη ως «του πιο εξαισίου νέου» δείχνει με έναν ακόμη τρόπο τις διαστάσεις του εξαγνιστικού αισθήματος του πρωταγωνιστή, στον οποίο την ταυτότητα εγγράφεται ο θετικός χαρακτηρισμός του κυνικού εραστή του, ως ακόμη ένα θετικό πρόσημο του δικού του ήθους. Έτσι, ο ίδιος, εις πείσμα της αυτογνωσίας του, ή μάλλον χάρη και σ' αυτήν, βγαίνει ηθικά αλώβητος από «τα χαμαιτυπεία» και την «ευτελή κραυγάλη», καθώς η ευτέλεια και η ποταπότητα στην πραγματικότητα είναι ιδιότητες του Ταμίδη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 10

Ερώτηση 1: Ποια είναι η σχέση των δύο προσωπείων στο ποίημα «Αιμιλιανός Μονάη, Αλεξανδρέυς, 628-655 μ.Χ.»;

Ερώτηση 2: Πώς δίνονται οι «ιστορικές» πληροφορίες για την ταυτότητα του Ίμενου στο ομώνυμο ποίημα;

Ερώτηση 3: Ποια είναι η σχέση των ποιημάτων «Αιμιλιανός Μονάη, Αλεξανδρέυς· 628-655 μ.Χ.» και «Ίμενος»;

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 10

Ερώτηση 1: Ποια είναι η σχέση των δύο προσωπείων στο ποίημα «Αιμιλιανός Μονάη, Αλεξανδρεύς, 628-655 μ.Χ.»;

Στην τελευταία στροφή δεν εντείνεται μόνον η ειρωνεία, αλλά και φωτίζεται και η σχέση των δύο προσωπείων, του Αιμιλιανού και του σχολιαστή των λόγων του. Η αρνητική καταρχάς στάση του σχολιαστή απέναντι στον πρωταγωνιστή μετατρέπεται σε συμπάθεια ή τουλάχιστον σε στωική συγκατάβαση. Ούτως ή άλλως η ανώδυνη για τους άλλους πόζα και τα ψεύδη τα οποία επιζητά να επιστρατεύσει ο Αιμιλιανός για την προστασία του νομιμοποιούνται ή τουλάχιστον δεν ενοχλούν, αφού αποτελούν άμυνά του ενάντια στους «κακούς ανθρώπους». Η ειρωνική διάσταση των ερωτημάτων που προκαλεί η ειρωνική στάση του αφηγητή είναι πολυεπίπεδη (: είναι δυνατόν να γίνει μια τέτοια πανοπλία; Κι αν γίνει είναι αποτελεσματική; Κι αν είναι αποτελεσματική χρειάζεται στ' αλήθεια;). Η μπαρόκ καβαφική ειρωνεία βρίσκεται σε μια από τις κορυφαίες της στιγμές: η ήδη σύνθετη ειρωνεία του ποιήματος αποκτά άλλο ένα επίπεδο, χάρη στη συντέλεια του θανάτου, που ματαιώνει (και με τις δύο σημασίες: ακυρώνει και αποδεικνύει μάταιες) τις αυταπάτες του Αιμιλιανού.

Ερώτηση 2: Πώς δίνονται οι «ιστορικές» πληροφορίες για την ταυτότητα του Ίμενου στο ομώνυμο ποίημα;

Οι πληροφορίες για την ταυτότητα του Ίμενου δίνονται στη δεύτερη στροφή – σε διπλή τυπογραφική απόσταση από την πρώτη – από ένα ανώνυμο και αγνώστων λοιπών στοιχείων αφηγηματικό προσωπείο, με αποστασιοποιημένη γραμματολογική ουδετερότητα. Η έμφαση μέσω της επανάληψης και μάλιστα με διασκελισμό (στ. 8-9) της ήπια καταδικαστικής λέξης «ασωτία», «άσωτος», την πρώτη φορά για τον Ίμενο και τη δεύτερη για την εποχή, δημιουργεί μια καίρια ισοτοπία ατόμου-εποχής, που απενοχοποιεί εν μέρει τον «κατηγορούμενο». Παράλληλα, η χρήση της λέξης «διαβόητος» (στ. 7), επίσης ήπια αρνητικής για το ήθος του πρωταγωνιστή, υπονοεί ως φορέα της κρίσης «άσωτος», προκειμένου για τον Ίμενο, την κοινωνία, εδραιώνοντας την ουδετερότητα της στάσης του αφηγητή απέναντι στον πρωταγωνιστή, ή ακόμη και δημιουργώντας την υπόνοια μιας έστω υπόρητης αποδοχής, εφόσον ο αφηγητής σπεύδει στον τελευταίο στίχο να μοιράσει την «επί ασωτία» κατηγορία ανάμεσα στον πρωταγωνιστή και την εποχή.

Ερώτηση 3: Ποια είναι η σχέση των ποιημάτων «Αιμιλιανός Μονάη, Αλεξανδρεύς· 628-655 μ.Χ.» και «Ίμενος»;

Ένα πρώτο κοινό στοιχείο των δύο ποιημάτων είναι η θεματική τους που αναφέρεται στη σχέση ατόμου και κοινωνίας, γενικότερα στο πρώτο, εντοπισμένα στην ερωτική συμπεριφορά στο δεύτερο. Αλλά το πιο σημαντικό κοινό στοιχείο αφορά τη δομή τους και έγκειται στο γεγονός ότι στη δεύτερη εκδοχή τους ο ποιητής έχει προσθέσει μια ακόμη

στιχική ενότητα πολύ σημαντική για την ερμηνεία των ποιημάτων και προδίδει συγκεκριμένη ταυτότητα στα δραματικά/αφηγηματικά προσώπια του Αιμιλιανού και του Ίμενου. Όσον αφορά το πρώτο ποίημα ο Γ. Π. Σαββίδης πιθανολογεί πως στην πρώτη του εκδοχή, με τίτλο «Προφυλαγμένος» το ποίημα αποτελούνταν μόνον από τις δύο πρώτες εξομολογητικές στροφές. Παρόμοια, το ποίημα «Ίμενος» σώζεται με τίτλο «Αγάπησέ την πότερο» σε μια πρώτη εκδοχή, από την οποία λείπει η δεύτερη στροφή όπου ένας αφηγητής σχολιάζει τα παραινετικά-εξομολογητικά λόγια του δραματικού προσώπιου. Και στα δύο ποιήματα η προσθήκη μιας στροφής και τα στοιχεία ταυτότητας του δραματικού προσώπιου, που προστίθενται στη δεύτερη εκδοχή των ποιημάτων, είναι πολύ σημαντικά για την ερμηνεία τους και για την ποιητική του Καβάφη. Όπως έχει επισημανθεί, καθώς περνούν τα χρόνια η ποιητική του Καβάφη γίνεται πιο σύνθετη, αποβάλλοντας την αμεσότητα του α' εξομολογητικού ή του β' παραινετικού προσώπου, και αναθέτοντας τον λόγο σε προσώπια. Οι δύο προγενέστερες εκδοχές δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο εξελίσσεται η διαλεκτική ως ποιητική μέθοδος του Καβάφη.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Κατερίνα Κωστίου, Τίτλος μαθήματος: «Η ποίηση και η ποιητική του Κ. .Π. Καβάφη. Ενότητα 11:Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης».

Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<https://eclass.upatras.gr/courses/LIT1871/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

